ANALELE ȘTIINȚIFICE ALE UNIVERSITĂȚII „ALEXANDRU IOAN CUZA” DIN IAȘI
TOM LXXI, 5, ȘTIINȚE JURIDICE, 2025

DOI: 10.47743/jss-2025-71-5-14

Repere democratice în opera lui Constantin Stere. Contribuții la fundamentarea doctrinei dreptului constituțional românesc

Democratic Landmarks in the Work of Constantin Stere. Contributions to the Foundations of the Romanian Constitutional Law Doctrine

Adrian COROBANĂ[1]

Rezumat: Articolul pe care îl supunem atenției publice urmărește modul în care unul dintre rectorii Universității din Iași, Constantin Stere, profesor de drept constituțional și avocat, a contribuit la formarea unei viziuni aparte privind drepturile omului în spațiul doctrinar românesc.
În gândirea lui Constantin Stere, drepturile și libertățile fundamentale nu sunt simple formule juridice, simple anunțuri solemne dintr-un text constituțional, ci drepturi care trebuie trăite efectiv în viața socială. Pentru Stere, statul de drept înseamnă existența unor mecanisme care să facă libertățile posibile în fapt, nu doar în teorie.
De altfel, acesta avertiza că declarațiile din legile fundamentale nu valorează mare lucru dacă nu sunt dublate de mijloace reale de protecție, o observație remarcabilă, care pare să anticipeze ideea formulată ulterior de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, potrivit căreia drepturile nu pot rămâne *„iluzorii sau teoretice”*.
Lucrarea susține că reflectările operei sale, prea puțin explorate astăzi, ar fi putut oferi doctrinei constituționale românești o coerență mai adâncă. Într-un timp în care libertățile tind să devină abstracte, reîntoarcerea la Stere ar trebui să fie o temă obligatorie în cursurile de drept constituțional.

Cuvinte-cheie: Constantin Stere, drepturi fundamentale, stat de drept, efectivitatea drepturilor, constituționalism românesc

Abstract: The article we are bringing to the public's attention focuses on how one of the rectors of the University of Iași, professor of constitutional law and lawyer Constantin Stere, contributed to the formation of a unique vision in Romanian doctrine regarding human rights.
In Constantin Stere's thinking, fundamental rights and freedoms are not mere legal formulas. He does not conceive of them as solemn statements in a constitutional text, but

[1] Avocat în Baroul București, doctor în drept; e-mail: corobana.adrian@gmail.com

as rights that must be effectively lived in social life. For Stere, the rule of law means the existence of mechanisms that make freedoms possible in practice, not just in theory.
In fact, he warned that the declarations in fundamental laws are of little value if they are not backed up by real means of protection – a remarkable observation that seems to anticipate the idea later formulated by the European Court of Human Rights, according to which rights cannot remain „illusory or theoretical."
The paper argues that the reflections in his work, which are little explored today, could have given Romanian constitutional doctrine a deeper coherence. At a time when freedoms tend to become abstract, a return to Stere should be a mandatory topic in constitutional law courses.

Keywords: Constantin Stere, fundamental rights, rule of law, effectiveness of rights, Romanian constitutionalism

1. Introducere

Organizarea constituțională a României după perioada Marii Unirii a constituit un subiect intens dezbătut. Dovadă a seriozității reflecțiilor teoretice stau cele 23 de prelegeri organizate de Institutul Social Român și publicate apoi în volumul *„Noua Constituție a României"* apărut la Tiparul Cultura Națională București în anul 1922[2], chiar dacă dezbaterile politice pe marginea adoptării unei noi constituții au fost marcate de un veritabil tumult, ca urmare a disensiunilor dintre partidele politice ce au culminat cu retragerea celor două partide de opoziție din Adunarea Constituantă din 1923 în semn de protest față de atitudinea partidului de guvernare care dorea să-și impună în totalitate propria viziune.

Astfel, Constituția din 1923 *„nu a fost rezultatul unui acord politic general, ci impunerea unui singur punct de vedere în detrimentul celorlalte"*[3], în ciuda faptului că în anii 1921 și 1922 au fost întocmite patru anteproiecte ale noii Constituții de atunci: anteproiectul Partidului Național Liberal[4], anteproiectul Partidului Țărănesc (întocmit de profesorul basarabean Constantin Stere)[5], anteproiectul Partidului Național Român din Transilvania (întocmit de profesorul clujean Romul Boilă)[6] și anteproiectul profesorului cernăuțean Constantin Berariu[7].

În aceste circumstanțe, anteproiectul lui Constantin Stere se remarcă drept cel mai bine echipat proiect de lege fundamentală al cărui scop nu este doar acela

[2] *Constituția din 1923 în dezbaterea contemporanilor* (reeditare a vol. „Noua Constituție a României"), Ed. Humanitas, București, 1990.

[3] Cătălin Turliuc, Marius Balan, *Constantin Stere și Constituția României din 1923,* Revista de Istorie a Moldovei, 2015, nr. 2(102), p. 20.

[4] Dimitrie Ioanițescu, *Anteproiect de constituție întocmit de Cercul de studii al PNL*, București, martie 1921.

[5] Constantin Stere, *Anteproiect de Constituție întocmit de secția de studii a Partidului Țărănesc*, Viața Românească, București, 1922.

[6] Romul Boilă, *Anteproiect de Constituție pentru statul român întregit*, Tipografia Națională, Cluj, 1921.

[7] Constantin Berariu, *Noua Constituție a României. Reflexiuni și anteproiect*, Întreprinderea de arte grafice Bucovina, 1922.

de organizare a autorităților publice, ci, în principal, asigurarea concretă a protecției drepturilor și libertăților fundamentale.

Anteproiectul de Constituție redactat de acesta reflectă fidel concepția sa centrată pe ideea că un sistem democratic nu este funcțional atât timp cât lipsesc garanțiile reale ale drepturilor și libertăților fundamentale. Apreciem că în zilele noastre, această concepție este prea puțin explorată în doctrina de drept constituțional, ceea ce justifică o redescoperire a operei lui Constantin Stere din această perspectivă a efectivității drepturilor fundamentale prin redactarea unor norme constituționale care să ofere aceste garanții chiar în cuprinsul textului constituțional.

Prezentul articol analizează perspectiva profesorului ieșean, observând cum acesta a anticipat dezbaterile dezvoltate ulterior, câteva decenii mai târziu, în doctrina constituțională europeană, referitoare la distincția între constituțiile normative și cele declarative.

Totodată, articolul pledează pentru ca opera lui Constantin Stere și propunerile sale să devină repere conceptuale complementare, pentru protejarea democrației moderne, în tumultosul mediu socio-politic actual, ce pune presiune pe individ atât din perspectiva revoluției digitale, cât și din perspectiva schimbărilor geopolitice ce conduc la modificarea sistemului internațional post-belic.

2. Dreptul constituțional în viziunea lui Constantin Stere

Așa cum se arată în doctrină[8], arestarea sa în Rusia l-a determinat pe Constantin Stere să poată realiza o comparație realistă între spațiul țarist, unde sistemul autocratic nu privea cu ochi buni reformele, și România, unde cadrul instituțional era complet diferit și, deși nu perfect, oferea posibilitatea unei transformări socio-politice prin mecanisme și instrumente juridice. Iată de ce opțiunea profesorului ieșean pentru dreptul constituțional a provenit dintr-o maturizare ideologică și politică a acestuia, ca urmare a cunoașterii directe a abuzurilor la care poate fi supus un individ din partea statului.

Cercetătorul Iurie Colesnic apreciază că renunțarea profesorului Stere la opiniile radicale ale stângii politice se datorează înțelegerii de către acesta a faptului că doar prin modificarea unei legi fundamentale se poate realiza o reformă reală a statului român, prin consolidarea instituțiilor sale și punerii acestora în poziția respectării drepturilor și libertăților fundamentale. Prin urmare, între evoluție și revoluție, profesorul Stere este convins că reformarea și modernizarea politică a unui stat se poate realiza doar prin mecanisme și instrumente normative, cum ar fi reforma agrară (prin respectarea dreptului de proprietate) și introducerea votului universal, nu prin mecanisme revoluționare[9].

Astfel, în viziunea sa, dreptul constituțional își depășește cadrul teoretic, transformându-se într-un instrument juridic de remodelare democratică a unei

[8] Iurie Colesnic, *Constantin Stere. O biografie*, Ed. Cartier, Chișinău, 2023, pp. 128-129.
[9] *Ibidem.*

comunități, prin care *„forma de stat sau organizațiunea politică pe care o națiune și-o dă, nu e decât o haină juridică pe care ea o îmbracă”*[10].

Cursul de Drept Constituțional susținut în anul 1910 de către profesorul Constantin Stere conține, printre primele prelegeri, o distincție terminologică esențială care reflectă viziunea sa doctrinară. În opinia sa, noțiunea de *„drept constituțional”* este restrictivă față de realitatea pe care o desemnează, întrucât influențele tradiției anglo-saxone au influențat această noțiune, întregul ansamblu al normelor constituționale fiind rezultatul unui cumul de legi și de cutume, neexistând un act unic formalizat[11].

Astfel, pentru profesorul ieșean, obiectul disciplinei dreptului constituțional nu este constrâns doar la textul normelor juridice constituționale, ci cuprinde inclusiv aspecte ce țin de organizarea statului și mecanismele echilibrului de putere din interiorul acestuia.

Aceste aspecte ne conduc la concluzia că simpla existență a unui text constituțional nu este necesară pentru existența dreptului constituțional ca disciplină științifică, întrucât, atât timp cât organizarea unui stat poate fi studiată, iar principiile pe baza căruia este organizat pot fi identificate, studiate și sistematizate, atunci obiectul dreptului constituțional este îndeplinit[12]. În opinia sa, știința dreptului constituțional ar trebui să fie desemnată prin termenul german *„Staatsrecht”*[13], întrucât *„are ca obiect studiul organizației politice a popoarelor, al principiilor generale și al normelor juridice după care funcționează și se dezvoltă statele”*[14].

La toate acestea se adaugă și accentul deosebit pe care Constantin Stere îl pune asupra perspectivei istorice a statului și a organizării acestuia, profesorul

---

[10] Constantin Stere, *Ante-Proiect de Constituție întocmit de Secția de Studii a Partidului Țărănesc*, în vol. „Anteproiectele Constituției din 1923”, Cristian Ionescu (editor), Ed. Hamangiu, 2023, p. 224.

[11] Constantin Stere, *Curs de drept constituțional*, manuscris autograf, 1910, Biblioteca Central Universitară Iași, cota DRE_II-265_[1910], p. 2, accesat online la adresa https://dspace.bcu-iasi.ro/handle/123456789/79880 la data de 15.10.2025.

[12] *Idem*, p. 3.

[13] În doctrina juridică germană se realizează în mod tradițional o distincție între *Staatsrecht* (tradus literalmente prin *„drept de stat”*) și *Verfassungsrecht* (tradus literalmente prin *„drept constituțional”*). Primul concept nu are un echivalent direct în sistemele de *common law* și, de altfel, nici în majoritatea celorlalte sisteme juridice continentale. Cu toate acestea, delimitarea dintre *Staatsrecht* și *Verfassungsrecht* nu este pe deplin clarificată nici măcar în dreptul german.

În practică, cei doi termeni sunt adesea utilizați ca sinonime pentru a desemna ansamblul normelor constituționale pozitive ale statului. Totuși, în sens doctrinar, *Staatsrecht* tinde să aibă o sferă mai largă, incluzând nu doar normele constituționale propriu-zise, ci și aspecte referitoare la organizarea și funcționarea statului, în timp ce *Verfassungsrecht* se referă mai strict la normele cuprinse în constituție și la regimul juridic al acesteia.

[14] Constantin Stere, *Introducere în studiul Dreptului Constituțional*, Tipografia editoare Dacia, Iași, 1903, p. 3.

ieșean subliniind faptul că normele juridice constituționale nu sunt simple creații tehnice spontane, ci în conținutul lor se regăsesc paradigme juridice cristalizate ca urmare a unei lungi evoluții. Fiind un adept al metodei de interpretare teleologică, Stere apreciază că normele juridice constituționale nu pot fi interpretate într-o manieră corectă decât dacă se ține cont de contextul istoric al apariției și dezvoltării lor, ca urmare a experienței juridice și politice acumulate de-a lungul timpului[15].

Așadar, concepția sa relevă faptul că dreptul constituțional trebuie interpretat ca o expresie a unei evoluții a organizării statale în materia raportului dintre puterea publică și libertăți, nu ca o simplă tehnică normativă.

Școala românească de drept constituțional confirmă faptul că dreptul constituțional, ca disciplină separată în spațiul românesc, s-a consolidat prin intermediul cursurilor susținute de profesorul Stere la Iași și de profesorul Constantin Dissescu la București[16], confirmând poziția sa doctrinară conform căreia dreptul constituțional nu reprezintă doar o simplă sistematizare a principiilor fundamentale ale statului, ci reprezintă un veritabil ansamblu de norme juridice care pune în centrul său drepturile și libertățile cetățenești și limitele puterii.

Potrivit doctrinei, statul și instituțiile sale se raportează la *„gradul de garantare și realizare a drepturilor și libertăților”*[17], ceea le conferă acestora statutul de criteriu suprem de evaluare a ordinii constituționale.

În situația în care statul nu este subordonat normelor juridice pe care el însuși le-a edictat, nefiind limitat de acestea, atunci normele juridice constituționale nu pătrund în conștiința națiunii, neputând atinge stadiul de realități trăite.

Așadar, Constituția ar trebui să fie, în viziunea lui Stere, un instrument prin care drepturile și libertățile fundamentale devin efective, aspect ce ne conduce cu gândul la concepția modernă asupra protecției drepturilor și libertăților fundamentale consacrată de jurisprudența CEDO privind caracterul concret și practic al modalităților de respectare a acestora.

3. Efectivitatea drepturilor și anticiparea standardelor CEDO

Din întreaga sa operă, dar mai ales din Anteproiectul de Constituție din 1922, reiese că în viziunea sa, drepturile și libertățile nu trebuie doar declarate, exprimând distincția dintre o simplă proclamare formală a acestora și efectivitatea lor în ordinea juridică.

Profesorul ieșean Stere consideră că principiile fundamentale, oricât de înălțătoare ar fi, atât timp cât ele nu sunt dublate de o sancțiune sau de modalități practice de apărare a drepturilor și libertăților fundamentale, atunci ele nu vor depăși niciodată stadiul lor teoretic, acestea existând doar pe hârtie. Fără doar și

[15] *Idem*, p. 4.

[16] A se vedea Mihai Bădescu, *Drept Constituțional și Instituții Politice*, ed. a XV-a, Ed. Hamangiu, 2023, p. 1; Ștefan Deaconu, *Drept constituțional*, ed. a 6-a, Ed. C.H. Beck, București, 2025, p. 12; Gheorghe Iancu, *Drept constituțional și instituții politice*, Ed. Universul Juridic, București, 2015, p. 13.

[17] Raisa Grecu, *Constantin Stere – șansa izbânzii*, Ed. Cartier, 2016, pp. 18-19.

poate, opinia sa este de neclintit: nu poate exista *„ordine de drept”* fără garanția și protejarea concretă a libertăților cetățenești.

Ca persoană ce a fost profund afectată de abuzurile de putere ale statului țarist, Constantin Stere a înțeles mai bine decât oricine din perioada sa că statul nu trebuie privit doar ca o entitate abstractă, ci ca acea formă juridică ce trebuie să aibă în centrul său nu distribuirea atribuțiilor și competențelor între puterile statului, ci protecția reală a individului față de abuzul de putere al puterilor publice.

La o distanță de peste jumătate de secol, această perspectivă a fost statuată și de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, prin consacrarea pe cale jurisprudențială a doctrinei efectivității drepturilor și libertăților fundamentale. Astfel, jurisprudența CEDO a stabilit în mod constant că întregul mecanism al Convenției *„are scopul de a garanta nu drepturi teoretice sau iluzorii, ci drepturi practice și efective”*[18].

Așadar, simpla înscriere și proclamare a libertăților fundamentale în textul constituțional nu este suficientă, fiind necesară instituirea unor mecanisme care să împiedice guvernarea arbitrară, să limiteze puterea executivă și să permită controlul acesteia. Viziunea lui Stere este într-atât de actuală încât rezonează extrem de mult cu ideea modernă a asigurării de către stat a obligațiilor sale pozitive de organizare și protecție efectivă a drepturilor și libertăților fundamentale, nu doar respectarea obligațiilor negative ale acestuia constând în abținerea de la ingerințe.

Mai mult, în Anteproiectul său de Constituție egalitatea în drepturi ocupă un loc central, întrucât în paragrafele ce constituie reflecțiile sale privind Pactul Societății Națiunilor, Stere subliniază că statul care se guvernează liber și care aspiră la recunoaștere internațională trebuie să garanteze libertatea și dreptatea fără deosebire de rasă, limbă și religie. Putem afirma că și sub acest aspect, Stere a anticipat viziunea modernă a necesității existenței unei dimensiuni internaționale a garanției drepturilor și plasarea lor sub garanția dreptului internațional printr-un tratat formal, prefigurând ideea post-belică a controlului supranațional al respectării drepturilor fundamentale printr-o instanță internațională.

4. Valoarea normativă a Anteproiectului Partidului Țărănesc în raport cu reglementarea drepturilor și libertăților din Constituția din 1923

De departe, opera care sintetizează cel mai bine concepția constituțională a lui Constantin Stere rămâne Anteproiectul de Constituție elaborat în 1922 în cadrul Partidului Țărănesc. Dacă în prelegerile sale universitare el fundamentează teoretic principiile statului de drept, în acest text programatic acestea capătă formă normativă concretă. În special în materia drepturilor și libertăților cetățenești, anteproiectul nu se limitează la proclamări generale, ci dezvoltă un sistem coerent de garanții procedurale menite să transforme libertățile în realități juridice efective.

[18] CEDO, cauza *Airey c. Irlanda*, nr 6289/73, 9 octombrie 1979, parag. 24, disponibilă la adresa https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57420%22]}

Capitolul dedicat drepturilor românilor cuprinde un număr considerabil de dispoziții redactate cu o rigoare tehnico-legislativă remarcabilă, anticipând situații practice și oferind soluții normative detaliate pentru prevenirea eventualelor abuzuri. În acest sens, Capitolul al II-lea din textul propus, intitulat *Despre drepturile Românilor*, conține 27 de articole redactate cu rigoare tehnico-legislativă și cu o concretețe ce nu lasă legiuitorului posibilitatea eludării concepției respectării acestor drepturi și libertăți prin legi, dezvoltând pe larg *"soluții normative precise pentru cele mai importante constelații de circumstanțe ce ar putea surveni în practică"*[19].

Fidel ideilor promovate în prelegerile și publicațiile sale în domeniul dreptului constituțional încă din anul 1910, conform cărora *„...sub numele de constituție se înțelege o lege, care organizează puterile statului, diferitele puteri ale statului și care stabilește principiile generale de funcționare ale organelor statului și formează garanțiile drepturilor cetățenești"*[20], Constantin Stere se remarcă drept un susținător al doctrinei statului de drept, acordând o importanță deosebită respectării normelor juridice de către autoritatea care le edictează, în special în ceea ce privește garantarea și protecția drepturilor și libertăților cetățenești.

Potrivit viziunii acestuia *„nu poate fi nici democrație, nici constituționalism, - nici chiar ordine de drept – fără două condițiuni primordiale: garanția drepturilor și a libertăților cetățenești, pe de o parte, și dezvoltarea focarelor de viață cetățenească în adâncimile corpului național a instituțiilor de autonomie locală, pe de alta"*[21].

Observăm, de asemenea, afinitatea profesorului Constantin Stere pentru sistemul constituțional britanic, pe care îl consideră ca fiind un model demn de urmat în materia respectării drepturilor și libertăților cetățenești și în materia autonomiei locale: *„Din studiul instituțiilor engleze reiese însă că aparatul central, parlamentarismul, constituie numai o suprastructură și că întreg edificiul lor constituțional se reazămă pe doi stâlpi ai dreptului anglo-saxon cutumiar – common law: garanția drepturilor și a libertăților individuale și autonomia locală"*[22].

Această preocupare pentru efectivitate se observă în mod exemplar în reglementarea libertății individuale. Dacă textul Constituției din 1923 consacră această libertate prin formule relativ sumare[23], anteproiectul dezvoltă un cadru normativ amplu, inspirat de tradiția *Habeas Corpus*, stabilind termene clare pentru arestul preventiv, condiții stricte pentru prelungirea acestuia și obligația aducerii inculpatului în fața justiției într-un interval determinat. De asemenea, se prevăd sancțiuni directe pentru autoritățile care dispun arestări ilegale, inclusiv pierderea funcției și obligația de despăgubire a persoanei vătămate, elemente care plasează

[19] Marius Balan, *Receptarea doctrinei statului de drept în anteproiectul de Constituție al lui Constantin Stere*, revista Dreptul, nr. 3, 2023, p. 33.

[20] Constantin Stere, *op. cit.*, 1910, pp. 274-275.

[21] Constantin Stere, *op. cit.,* 1922, p. 25.

[22] *Idem,* p. 28.

[23] Art. 11 din Constituția României din 1923, publicată în M.Of. nr. 282/29.03.1923.

protecția libertății la un nivel superior chiar și unor reglementări constituționale ulterioare[24].

De asemenea, nu putem să nu remarcăm că nu doar cu privire la libertatea individuală sunt propuse norme constituționale detaliate, ci și cu privire la inviolabilitatea domiciliului. Față de simpla proclamare a faptului că domiciliul este inviolabil și că nicio vizitare a domiciliului nu se poate face decât de autoritățile competente, în cazurile anume prevăzute de lege din articolul 13 al Constituției din 1923, textul anteproiectului Partidului Țărănesc propune o serie de garanții înalte pentru respectarea acestei inviolabilități. Remarcăm că acest standard este unul mai înalt și decât cel prevăzut în actualul articol 27 din Constituția din 1991 sau chiar și în actualul Cod de procedură penală[25].

Anteproiectul de Constituție propus de Constantin Stere nu se limitează la consacrarea unor drepturi și libertăți fundamentale, ci instituie și garanții procedurale menite să asigure protecția efectivă a acestora. În acest sens, textul prevede că perchezițiile nu pot fi efectuate decât în prezența a doi martori și recunoaște persoanelor vătămate prin violarea domiciliului de către organele statului dreptul de a solicita repararea prejudiciului printr-o acțiune în daune-interese.

Așadar, observăm că toate aceste propuneri se circumscriu opiniei profesorului Constantin Stere conform căruia *«declarațiunile și garanțiile solemne din textele constituționale singure au relativă puțină valoare pentru realitatea regimului constituțional, dacă ele nu sunt sprijinite de „remedii" care să asigure înfăptuirea drepturilor proclamate de ele»*[26], ceea ce denotă faptul că *„profesorul ieșean era pe deplin conștient că în privința drepturilor și libertăților individuale, dificultatea majoră nu constă în proclamarea lor în textul Legii fundamentale, ci în a le asigura efectivitatea, asigurând aplicarea lor în practica judiciară și administrativă prin elaborarea unor mecanisme procedurale precise, clare și detaliate"*[27], aspect pe care și Curtea Europeană a Drepturilor Omului l-a semnalat în zilele noastre de nenumărate ori în jurisprudența sa.[28]

În egală măsură, anteproiectul consacră un principiu al egalității în drepturi într-o formulare deosebit de avansată pentru epocă, recunoscând egalitatea bărbaților și femeilor în materie de drepturi și obligații civice și eliminând orice privilegii de clasă sau distincții întemeiate pe origine etnică sau confesiune. În contrast, Constituția din 1923 condiționa exercitarea drepturilor politice de către femei de adoptarea unor legi speciale[29].

---

[24] Art. 10 și art. 11 din *Anteproiect de Constituție întocmit de Secția de Studii a Partidului Țărănescu,* Tipografia Viața Românească s.a Universala, București, 1922.

[25] Legea nr. 135/2010, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 486 din 15 iulie 2010.

[26] Constantin Stere, *op. cit,* 1922, p. 31.

[27] Marius Balan, *op. cit.,* 2023, p. 32.

[28] Protecția persoanelor impune ca dispozițiile sale să fie interpretate și aplicate astfel încât garanțiile acesteia să fie practice și efective (CEDO, hotărârea *McCann și alții împotriva Regatului Unit*, 13 mai 2008, parag. 146, disponibilă la adresa https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-121415%22]})

[29] Art. 6 din Constituția României din 1923, publicată în M.Of. nr. 282/29.03.1923.

Diferențele dintre textul Constituției din 1923 și Anteproiectul lui Constantin Stere sunt vizibile și în materia arhitecturii puterilor statului, profesorul ieșean propunând introducerea posibilității supunerii legilor unui plebiscit[30] și crearea unui *„Sfat economic superior"*[31], cu drept de inițiativă legislativă în materie socială și economică, configurând un model de democrație cu accente participative, orientat către integrarea intereselor profesionale în procesul legislativ.

În ansamblu, anteproiectul nu reprezintă doar o alternativă tehnică la Constituția din 1923, ci expresia unei concepții coerente asupra statului de drept, în care legitimitatea puterii este condiționată de garantarea efectivă a libertăților individuale și de participarea reală a națiunii la guvernare.

5. Concluzii

Individul, ca ființă umană, este supus la două mari presiuni în zilele noastre. Prima este o revoluție digitală, iar a doua sunt schimbările sistemului internațional postbelic. Dimensiunea digitală a existenței umane a devenit o realitate care se împletește cu dimensiunea fizică/analogică/clasică a existenței umane, amenințând în viziunea unora să câștige tot mai mult teren, ajungând chiar la dominația acesteia din urmă.

Constituțiile noastre sunt complet echipate pentru a proteja existența noastră fizică, dar mult prea slab pregătite pentru a proteja dimensiunea digitală a existenței umane, fiind adoptate într-un moment în care aceasta nu exista. În acest sens, constituțiile secolului XXI vor trebui să se adapteze schimbărilor socio-politice aduse de mediul digital.

Pe lângă presiunea revoluției digitale, societățile moderne sunt supuse și presiunilor cauzate de factori geopolitici, sistemul internațional postbelic nemaicorespunzând pe deplin configurațiilor puterii globale. Confruntat cu aceste două mari presiuni, individul, ca ființă umană, este din ce în ce mai vulnerabil, necesitând o adaptare a sistemului de protecție a drepturilor și libertăților fundamentale la noile realități socio-politice.

Dincolo de Declarația Universală a Drepturilor Omului, demnitatea umană a fost recunoscută ca principiu fundamental în tratatele internaționale, instrumentele regionale privind drepturile omului și constituțiile naționale.

De la Legea fundamentală germană până la Carta Drepturilor Fundamentale a UE, demnitatea funcționează ca o normă constituțională structurală, care conturează limitele puterii statale și interpretarea drepturilor fundamentale.

Demnitatea umană, dintr-o perspectivă constituțională, este valoarea intrinsecă a persoanei umane, recunoscută de ordinea constituțională ca fundament al drepturilor fundamentale și ca o limită structurală a exercitării puterii publice și private. În ciuda rolului central al demnității umane în dreptul

[30] Art. 71 din Anteproiect de Constituție întocmit de Secția de Studii a Partidului Țărănescu, Tipografia Viața Românească s.a Universala, București, 1922.

[31] Art. 77-86 din Anteproiect de Constituție întocmit de Secția de Studii a Partidului Țărănescu, Tipografia Viața Românească s.a Universala, București, 1922.

constituțional, cadrele constituționale existente rămân insuficient echipate pentru a aborda protecția dimensiunii digitale a existenței umane în condiții de presiune tehnologică și geopolitică.

Doctrina juridică discută fie despre digitalizare, demnitate sau securitate, însă foarte rar demnitatea ca instrument constituțional de adaptare sistemică la aceste presiuni cumulative este dezbătută în lucrările științifice.

Apreciem că demnitatea umană, ca valoare intrinsecă a persoanei umane, care ghidează interpretarea tuturor drepturilor fundamentale și permite controlul constituțional în situații noi (tehnologie, bioetică, securitate), poate constitui un far călăuzitor în adaptarea Constituțiilor secolului XXI la noile realități socio-politice din cadrul statelor. Reafirmarea demnității umane ca principiu constituțional călăuzitor este esențială pentru păstrarea fundamentelor centrate pe om ale democrației constituționale în secolul XXI, însă nu suficientă. În opinia noastră, aceasta ar trebui să fie dublată de mecanisme precise înscrise în norma constituțională de garantare a efectivității acelor drepturi fundamentale în societatea contemporană.

Pericolul este de a reduce demnitatea umană ca o simplă formulă solemnă, riscând să devină doar o declarație lipsită de garanții efective, ceea ce profesorul Constantin Stere avertizase încă din epoca interbelică.

De aceea, trebuie să înțelegem că simpla menționare a drepturilor și libertăților fundamentale nu mai este suficientă într-o epocă atât de presantă la nivelul individului, aceasta trebuind susținută de instrumente concrete de garantare și protecție a individului față de imensitatea puterilor publice și private.

Studierea aprofundată a operei lui Constantin Stere la nivelul studiilor de licență, masterat și doctorat este o necesitate și nu reprezintă un act de nostalgie doctrinară, ci un mecanism de realizare a unei metodologii în domeniul dreptului constituțional, care afirmă necesitatea garanțiilor efective a drepturilor și libertăților fundamentale în conținutul normei juridice constituționale.

Pericolul unor vremuri marcate de instabilitate geopolitică și revoluție tehnologică îl reprezintă schimbarea paradigmei că în centrul unei democrații funcționale stă individul, ci statul sau puteri private.

Adaptarea Constituțiilor secolului XXI va deveni o necesitate în următoarele decenii, iar aceasta nu se va putea realiza doar prin soluții tehnologice și prin simpla reafirmare a unor noi drepturi fundamentale, alături de cele vechi, ci va fi nevoie, de crearea unor mecanisme și instrumente juridice care să transforme simplele proclamări în realități efective, călăuziți fiind de principiul demnității umane.

Referințe

Marius Balan, *Receptarea doctrinei statului de drept în anteproiectul de Constituție al lui Constantin Stere*, revista Dreptul, nr. 3, 2023.

Mihai Bădescu, *Drept Constituțional și Instituții Politice*, ed. a XV-a, Ed. Hamangiu, București, 2023.

Constantin Berariu, *Noua Constituție a României. Reflexiuni și anteproiect*, Întreprinderea de arte grafice Bucovina, 1922.

Romul Boilă, *Anteproiect de Constituție pentru statul român întregit*, Tipografia Națională, Cluj, 1921.

Ștefan Deaconu, *Drept constituțional,* ed. a 6-a, Ed. C.H. Beck, București, 2025.

Mircea Duțu, *Constituția din 1923: un punct culminant al constituționalismului românesc,* conferință susținută în cadrul simpozionului Constituția din 1923: România ca stat național unitar, desfășurat la 24 noiembrie 2022, în Amfiteatrul „Ion Heliade Rădulescu" al Academiei Române.

Raisa Grecu, Valentina Coptileț, *Contribuția lui Constantin Stere la modernizarea instituțiilor naționale: anteproiect de constituție*, Revista Națională de Drept, nr. 6, 2015.

Gheorghe Iancu, *Drept constituțional și instituții politice,* Ed. Universul Juridic, București, 2015, p. 13.

Dimitrie Ioanițescu, *Anteproiect de constituție întocmit de Cercul de studii al PNL*, București, martie 1921.

Cristian Ionescu, *Tratat de drept constituțional contemporan*, ediția a 3-a, editura C.H. Beck, București, 2019.

Cătălin Turliuc, Marius Balan, *Constantin Stere și Constituția României din 1923*, Revista de Istorie a Moldovei, 2015, nr. 2(102).

Constantin Stere, *Curs de Drept constituțional (Litografiat),* Biblioteca Academiei de Științe a României, 1910.

Constantin Stere, *Anteproiect de Constituție întocmit de secția de studii a Partidului Țărănesc,* Viața Românească, București, 1922.

Constituția din 1923 promulgată prin decret regal în 28 martie 1923 și publicată în Monitorul Oficial nr. 282 din 29 martie 1923.

Constituția României (republicată în 2003) publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 767 din 31 octombrie 2003.